

A. Gergely András – Varga Andrea

„ELBESZÉD” ÉS „ELPOLITIKA” A POLITIKAI TÜNEMÉNYEK HÁTTERÉBEN¹

VI. Torockói Diáktábor – Now We Are Six... Talán az ifjabb korosztály számára kevésbé meglepő, de talán a felnőttek sem hagyták ki egykoron az ifjúság számára egyik legkötelezőbb szakirodalmi forrásművet, Alan Alexander Milne *Hatévesek le-tünk* című opuszát. Nos, ez a tábor most éppen hat éves, talán mint Micimackó, vagy Malacka inkább, aki a maga leplezetlen stílusában képes és hajlamos folyamatosan „elbeszélni” a lényegesnek tűnő, vagy mások által annak minősített kérdések *fölött és mellett*. Nem azért – félreértés ne essék –, mert hogy ne lenne őszinte, hazudna, vagy netán valami titkolnivalója volna. Csak mert ez az ő választott stílusa, modora, nyilvánosság-formája. Kicsit megfontoltabban úgy is mondhatnánk: leplezetlenül naiv és tudatosan együgyű próbál lenni, ennél fogva a legkevésbé sem politikus, viszont annál *titokzato*-sabb. A legkisebb porcikája sem hajlandó arrafelé fordulni, amerre a fő történések látszanak lenni, ugyanakkor mégis mindig ott van, véleményt nyilvánít, kinyilatkoztat, közöl valamit, amivel sokszor előítéleteket, hamis képzeteket, rossz szándékokat leplez „le” és „el”. Szimbolikusan harcol csupán, nem pedig direktén, véleményt mond, de inkább kérdésnek tetszik az, bizonytalankodik, de ezt éppen úgy el lehet beszélni, mint mások határozott policy-ját, cselekvéseit, narratíváit.

Magunk is ezt a stratégiát követnénk, s ugyan-csak azért, mert bár naivak csak bizonyos mértékig vagyunk, az elbeszélés módozatait igyekszünk a belülről látás és a kívülről megfogalmazás félig szubjektív, félig objektívalódott alakzataiba illeszteni.

Két alaptételünk van ehhez a narratív politikázást fölidéző mai előadáshoz – mely, alig leplezetten maga is valamiféle szófacsaró játszma... *Az első szerint maga a politikai beszéd is a titok megosztásának és leplezésének módja*, vagyis maga a folytonosság tett

¹ Az itt közölt szöveg élő előadás anyaga, elhangzott a BBTE Magyar Tagozat Politikatudományi tanszékének A beszélő politika – politikai kommunikáció, kampányok, választások. Torockó 2008. konferencián. A szöveg háttérben, bár egyedül vezettem elő, Varga Andreával közös kutatási projekt áll, mely a titokpolitikák és politikai titkok kollektív emlékezeti hatásait hosszabb távú elemzés témájává próbálja avatni.

titok, amely „el”beszél a társadalom fölött, elirányítja a figyelmet, eltereli az érdeklődést a közpolitika történései és várható eseményei felől egy másik szférába, ahol kevesebb a kontroll, kisebb a beleszólás veszélye – vagy adott esetben épp ellenkezőleg: annyira nyíltan megy minden, hogy átbeszélni is mintegy csak azt lehet, ami már érdektelen, szétbeszélhető, s nyomában nem történhet semmiféle változás, amelyre a beszéd elvileg hatna... (Lásd az „Őszödi beszéd” jelenségét mint a titok és kibeszélés sajátos egyvelegét a magyar közpolitika és politikai kommunikáció elmúlt egy évében, vagy a foci-diplomácia évizedeit román-magyar relációban!).

Másik alaptételünk az, hogy a politikai mezőben a titok nemcsak a kibeszélés, a félrebeszélés és rábeszélés olyasfajta tartománya, amelynek kezeléséhez a társadalom és a hatalom szinte egyneműen közös eljárás módja éppen az „*elpolitika*”, azaz olyan politikátlan vagy politikamentes diskurzus, amely főleg csak azok számára értelmezhető, akik hajlamosak minden megnyilvánulásban politikai jelentőséget keresni, még abban is, amiből a politika éppenséggel hiányozni próbálna...

Valaminő képtelenségnek tetszhet talán ez a képlet. Szerintünk azonban könnyűszerrel elképzelhető olyan depolitizált, politikától megfosztott cselekvés- vagy gondolkodásmód, amelynek pártolói szándékosan kerülnek az ilyesfajta kommunikatív formákat, s mentesíthetőnek, elvonatkozathatónak vélnék bárminő társadalmi cselekvést „*a*” *politikától* (v.ö. a közfelfogásban lapuló illetén vélekedést: „minden politika”). Ehhez az attitűdhöz kétségtelesen szükség van a politikai mint jelenség olyasfajta meghatározására, amely magát nempolitikainak, vagyis mondjuk vallásinak, gazdaságának, kulturálisnak vagy joginak, pártatlannak vagy hagyománykööttnek állítja be, és önnön létét erre a különbségtételre építi. Mint azt Szabó Márton, a „*Beszélő politika*” című diszkurzív politikatudományi szövegválogatás szerkesztője alapozó tanulmányában rögzíti (Szabó 2000:24-29), ez egyúttal azzal is jár, hogy megkönnyíti a politikusok, avagy politikával foglalkozók számára egy jelzős szerkezet használatát („*a*” politikai), továbbá egy minőség tartalommal megtöltését annak révén, hogy ez a beszédben pusz-

tán rámutató, jelzős szerkezetű, de nem minősítő tartalmú lesz. Mégpedig főként a hatalmi-uralmi és állami szférában, tehát ott, ahol a *politikai* minősítése voltaképpen fölösleges is, hiszen minden döntés, minden kérdés, minden gesztus, szimbólum, esemény alapvetően politikai vonzatú...

A politikainak mint jelentéssel jellemezhető *lehetősége* (s ennél fogva nem okvetlen, de esélyes jelenléte) nem kizárható a mindennapos politikai csatározások világából sem. Mert bár politikai köntöst ölt, de nem akar politikai lenni például a művészetek többsége, mondjuk a zene, ugyanakkor nem tudja elkerülni, hogy *nempolitikai minőségét* alkalmasint mégiscsak politikaiá változtassák a körülmények, politikaiá avassák a szereplők, akár egyének, akár tömegek, akár hivatásosak, akár naivan politizálók azok. Érdekes az utóbbi esetben mondjuk a himnuszokra gondolni, nemzeti dalokra, népies hagyományokra, az ellenbeszédre és olyan cselekvésekre is akár, amilyen – Gombár Csaba „*A politika parttalan világa*” című művében felhozott példájával – a hárfázás, amely nem akarna politikai lenni, de mert a hárfázás már magányos gyakorlások is kivonja magát a harsányan közhasznú társadalmi attrakciókból, ezzel máris politizál, hiszen a magányos gyakorlás, a közügyekbeni részt-nem-vétel ugyanúgy politikai tartalmú tevékenység, mint a cselekvő ötlét; ráadásul a hárfázás csak aligha vagy csak nehézkesen lenne képes agitatív erővel részt vállalni a politizálási szándékok növelésében – de éppen ezzel viszont már akaratlanul is politizál. Így hasonlóképpen *politikai lehet a nempolitikai is*, hiszen nemcsak hogy részt vesz „a politikai” konstruálásában (annak külső-szélso határai megvonásával), hanem segít felállítani a politika határvonalait, de azzal, hogy ennek nem aktív tartalmait, hanem passzív kiterjedését mutatja fel, bár szándéka nem politikai tartalmú, adandó esetben mégis politikai *jelentésű*, politikai *jelentőségű* (nem mindegy például, hogy a politikamentes hárfázás, noha nem a legitim hatalomgyakorlás eszközével él, s nem akar talán közvetlen politikai cselekvéssé válni, mégis politikai töltetet tesz szert pusztán azáltal is, hogy ki és mit játszik...! A nemzeti himnusz megszólaltatása nem kirívó tett egyes politikai alkalmakkor, vagy épp kívánatos is, de ha nem odaillo helyzetben invokálják, még köztözködésnek is vehető – mondjuk egy kocsmában vagy focimeccsen... Sőt: a ki és mit játszik még ki is egészülhet a hogyannal, túl harsányan is lehet ugyanazt megjelentetni, s részben vagy teljességgel mást is jelent olyankor, ha nem is mindenkinek, de

a politikai beszéd egyik árnyalt rétegében bizonynal (lásd mondjuk Kusturica filmjeit vagy a Taraf de Haiduks zenéit külföldi turnéik alkalmával).

A politikai történések messzi és mély hátterében tehát tetten érhetőek a nempolitikaiak is. Ez a narratív vagy diszkurzív politizálás a társadalmi és politikai tér olyan szegmenseiben jelenik meg többnyire, amelyekben „a politika” és „a politizálás” jobbra nem szorul leírásra vagy magyarázatra, mert mintha-egyezményes formái, mintha-közérthető tartalmi konvencionálisan részét képezik a politika fogalmának. Ugyanakkor a politikatudomány felől már mindez árnyaltabban is látható és taglalható, ha figyelmet fordítunk a politika művelésének (döntés, befolyásolás, cselekvés, késztetés, provokáció, üzenet, kényszerítés, manipuláció, kihívás, ellenbeszéd, érdekeltté tétel, stb.) egész konstruktumára. Ebben ugyanis valaminek léte és hiánya, erőik és ellenerők mechanizmusai egyként hatótényezők, rangjukat vagy hatásukat adott és adódó közegben nyerik el. Mi több, a *politikai beszéd* nemcsak szavakból áll, hanem hallgatásból, a kinyilatkoztatás hiányából, a kételyből, a bizonytalanságokból, a narratívák hangolásának szándékából, az interpretációk célzott közönségét orientáló akaratból, feltételezésekből, előképekből és víziófosztásokból, manipulációból és következtetésekből éppúgy. Csakhogy ezek a *diszkurzív térben* kapnak tartalmat, ott kelnek életre, ott válnak jelentéssé, motiváció-telítetté. Egyszóval anyaguk nem a könnyedén és materiális minőségben azonnal megragadható tartalom, hanem a hallgatás teréhez viszonyított jelentésnyújtás könnyed, szinte parfümált szférája. Ez a jelentés-telítettég azonban egészen nyilvánvalóan nem lehet egyszer-s-mindenkori jellegű. Ha azt mondom: *béke*, ez háborúban mást jelent, mint békében, s még békében is tükrözhet elégedettséget, *szabadság*-élményt, boldogságot, de ugyanakkor hiányérzetet, csalódottságot, tartósabb állapot reményét, garanciákat, teljesebb teljesülés igényét, provokatív vágyat, megszorító tartalmat, elvárás-szerű ideát, programot, vagy talányos tartalmú utalást is, amely épp a hiányára, nem teljesült voltára vonatkozik... Sőt: ha a sokszor közhelyesen használt fogalommal, a szabadsággal tesszük ugyanezt, akkor elegendő egymás után háromszor kimondani, elegendő idézőjelben kiejteni, elegendő kérdő hangsúllyal útjára engedni, máris az ellenkezőjét jelentheti, azonnal forradalmas indulatot vagy képzetet szülhet. Esetleg épp attól, hogy kiemelten mondjuk a kiemelést magát nem tűrő közegben vagy szövegkörnyezetben,

közvetlenül is *formálhatja* épp a szabadság hiányát vagy elérésének szorgalmazását. Vagy: a *demokrácia* szó kiejtése, használata és jelentése nemcsak azért problematikus, mert nem mindegy, hogy indokolt, közhelyes, jelenléthiányos, felelősségteljes vagy álságos tartalmát kívánom éppen hangsúlyozni; következképp minél többször mondom el egy érdemi diskurzuson belül, annál komolyabb esélyem van arra, hogy közmegítéléstől függő jelentéstartalma elkopik, lemállik, elvitatódik vagy épp kérdésessé válik, s még csak jelzót sem kell mellé rakjak, még csak minősítő tartalmat sem okvetlen kell csatoljak a pontosításához, mégis más üzenetet hordoz, kontrasztot képez más állításokkal, értékekkel szemben.

Mindezen okoskodások között a főirányt mégsem pusztán a kommunikatív szféra, az áteresztő közeg, vagy a jelentéstulajdonítás gesztusának (kommunikatív tartalmainak) szánnánk. Sokkal inkább a diszkurzív politikai cselekvésmódok olyan változatának, amilyen például a *titokképzés*, a *mediatizált üzenetek mögötti elmosási szándék*, a *különböző fogalmak alkotta hálók dominanciájából fakadó politikai tudás*, vagy a *teoretikus tudást övező gyakorlati visszhangtalanság*. Ezek merőben elméleti tüneményeknek tetszenek első hallásra, holott alighanem többször találkozunk velük, s intenzívebben átéljük őket, mint a kormányzási döntéshozatal vagy a pragmatikus vezetés/irányítás metasztintű jelenségeit. Csak persze ez utóbbiakról – mint a hatalomgyakorlás módjairól, mint a ráhatás formáiról, mint a kényszer eszközeiről és intézményeiről – mindig is könnyebb beszélni, tanítani, szónokolni, kritikai felületeket képezni vagy tőlük eltávolodva utálkozni, köpködni, gyanúsítani, érvelni, elemezni, stb. „Utálom a politikát” – hallhatta már nem egyszer mindenki, kivált olyan emberektől, akik ebben a ködösen kirajzolt mozgástérben nincsenek kellőképpen pozicionálva, csalódtak, lemondóak, vagy éppen megfélemlítettek. Még politológustól is hallható efféle, és túl messze sem kell menni, hisz magam is nemegyszer nyilatkozom úgy, hogy nem érdekel a politika maga, nem foglalkozom az illetén elvontságban/felszínességben feltüntetett dimenziókkal, vagy inkább és pontosabban: nem tudok velük érdemben foglalkozni, mert megfoghatatlanságuk, definiálhatatlanságuk kellőképpen nyilvánvaló és triviálisan adott. Hétköznapiabb példával: nem lehet „a vasúttal” foglalkozni, csak lehet fölszállni egy vonatra, megnézni egy menetrendet, bírálni a vasúttársaság áremelését, vagy megrendelni egy kézzelfoghatóvá válni képes hálókocsijegyet... De

még triviálisabb csalással folytatva a példát: mégis lehet „a vasúttal” foglalkozni, mert róla lehet bíráló cikket írni, lehet hiányát fölelegetni olyan társas térben vagy földrajzi milióban, ahol szükség lenne rá, s lehet történetével vagy technikai mivoltával is foglalkozni, mondjuk a Fiumei Vasút jelentőségével a Monarchia-kor gazdaságában vagy interetnikus kapcsolatok formálása terén... – anélkül, hogy bármilyen értelemben megfoghatóvá válnék maga a sínpálya, a rajta gördülő vagonok vagy mindennek gazdasági haszonvételi jegyzőkönyve és költségvetési alapja...

Mikor fentebb a különböző fogalmak alkotta hálók dominanciájából fakadó politikai tudásról, vagy a teoretikus tudást övező gyakorlati visszhangtalanságról szóltunk, nem véletlenül húztuk alá ezek fontosságát. Egyfelől azért nem, mert például a fogalmi hálók maguk is *policy*-k a szó kivitelezési, végrehajtási, hatésegységi vagy hiányjelenségi értelmében. Továbbá a visszhangtalanság tüneménye mint válasz éppúgy része a jelentés-térnek, miként a replika, a vádaskodás, a kihívás, az ellenségkép formálása vagy a vetélytársak kijelölése a pártpolitikákban meg a sajtóközleményekben. Ha nem beszélünk arról, hogy Tökés László és Markó miként csépele egymást szavakkal a Duna Tv képernyőjén, miként udvariaskodik vagy miként birkózik a szavak homályában és jelentések erdejében, akkor ez nem jelenti egyszersmind azt is, hogy nem tudok e vitáról, vagy hogy bohóctréfának tekintem, vagy hogy eltévesztett üzenet színjátékát látom benne, vagy hogy egy több menetes játszma egyik pillanataként értékelhetem csupán, hozzáértve az előzőket és várva a következőket is... Az *elhallgatási gesztus* például, mondjuk a titokminiszterek tárcaközi egyeztetése során, vagy a politikai pártvezetők választási programjának saját kommunikációja során (amikor a lejárató jelentésű tények kimondása nem saját feladat, hanem az ellentáborra hagyható...), éppúgy politikai tett, mint a politikai közbeszéd más egyéb gesztusa, akár a félrevezetés, a dezinformálás, a megvezetés, a becsapás, a manipuláció, stb. Bizonyos értelemben ezt nevezem „elpolitikának”. *Olyan tetteket, olyan hatások kivitelezését, olyan jelentéstereket formálását tehát, amelyek a nemcselekvést, a nemhatást, a terek hiányát tekintik eszközüknek*. Avagy, a konvencionális értelemben vett politizálás eliminálását, esetleg a Konrád György által életre keltett „antipolitika” dimenzióját is ide számíthatjuk, avagy a parlamentáris demokráciákban ugyancsak hagyományossá vált dimenziót is, melyben politikai

szemantika kérdésévé válik, hogy a versengő erők és szereplőcsoportok küzdelmében hogyan alakíthatók ki a határok, a kollíziók, koalíciók, ellenfelek és ellenségek térségei (ismeretes a politikai vitákban zajló sokmenetes játszma, melyben a vetélytársak vagy partnerek az *idegen*, az *ellenfél*, az *ellenség* vagy a *szövetséges* szerepében tűnnek föl – mindez attól függ a politikában, ki a beszélő, mit mond, kinek, s ezáltal hogyan konstruálja meg diskurzusa határait, a kizártak és bekebelezettek körét, a megszólítottak érdekcsoportját, stb. Ez a *határdetermináció* elve szerint a lehetőségek és politikai hatások tengeréből kiemeli a káosz egy megnevezhető részét, megnevezi a diskurzusmezőt és ennek szintjét, a lehetségest és az azonosítási tartományt, amelyen belül „a” politika vagy „a politikai” determinálódik (bővebben lásd Szabó Márton 2000:24–29). A diskurzus ezen az úton determinálódik, teremődik, kizár és befogad, elvonatkoztat és közelít, konstruálja az elbeszélés terét, a narratívákat, a megjelenítésmódokat, homlokzatokat, front-page-eket.

Az általunk használt „elpolitika” ebben az értelemben a diskurzus mezője, a kiegyezés-keresés metanyelvi vagy politikai nyelvi kurzusa, divatja, hatásmechanizmusainak egyvelege is. *Elbeszél*ni a társadalom fölött, *elrejt*eni a történések komplex megközelíthetőségének szintjét, *el*minálni a belátható viszonylatokat, *elfed*ni az evidens összefüggéseket és kölcsönhatásokat – mind-mind politika mégis, csak egyfajta szubpolitika, metapolitika, titokpolitika, fikciós közlésnyelvi tartalom arculatában vagy maszkjában mutatkozás az, amely látszani enged, vagy épp ellenkezőleg, elrejt a beszéd mint titokképzési felület mögött mindazt, amit politikai cselekvésnek, politikai gondolkodásnak, egyszerűbben: politikának hívnak...

Az elpolitika végtére *maga is politika*. Ahogy az antipolitika is, ahogy a politikai mezőből kívülmaradás, kiszorulás is... Az *elbeszélés* pedig a jelentés, a fogalom kvázi mesei értelmében, sztori, értelmezés, leíró közlés és tényközlés foszlékony tartalmában van jelen... Egészen addig, amíg magát „a” politikát még el lehet beszélni valamiképpen, amíg még a politikai vetélytárs, az ellenfél, az ellenség és a barát még elválik egymástól a szimbolikus politizálás során, s amíg még a közösségek mellett mindig ott marad számos nemközösség, az identitások között a nem vállalt identitás (amely ettől ugyancsak identitás mégis), vagy amíg a mindenkori kizárás párja a bekebelezés marad (vagy fordítva), s amíg a ha-

tárdeliníciókról magukon a határokon belülről és kívülről is lehet beszélni...

Kérdés, és egyre karakteresebb kérdés marad ugyanakkor, hogy a „nempolitikai” politizálódásakor hogyan alakul az „elbeszélés” módja. Például ez előítéletes gondolkodásban, amelyből például rendre hiányzik a szükséges „átbeszélés”, vagyis a meg tárgyalás és megértő egyezkedés éppúgy politikák szorításában folyik, mint annak közreadása, ki és mit tekint politikainak, politikához tartozónak. A „kibeszelés” nem csupán a pletyka értelmében vagy a rágalom tartalmával lehet jelen, hanem a nyilvánossá tétel értelmében is, továbbá kizáró szándékú közlésmódban (exklúzió) is, a kiátkozó, kiszolgáltató gesztusban is. Ekképpen az elbeszéd a közlésnek az a politikai módja, amely például az orwelli világ, az 1984 „újbeszél” kommunikációját idézi, de leíró, ábrázoló jellegével úgy tesz, mintha szimpla közlésközvetítés volna, amely neutrális kíván maradni a tartalmat illetően. E hitelesség és közléstartalom-módosulás egyik gyakori verziója például az ideológikus beszéd, amely a maga új szótárát a megváltoztatott értelmezési tartományban kezeli, és mintha nem venne részt a társadalmi beszédmódban, értelmezésekben, egyszerűen elbeszél a tények, vélemények, helyzetek, hallgatók, értelmezők fölött, megkonstruálva azt a nyelvi jelentésteret, amely képes önálló politikává is válni a társadalmi szereplők tekintetében (lásd pl. a „politikus” beszédmódot, a politikai szlogentárat vagy szótárat, amelyet nem értenek az emberek, s ezért meggőződésüké válik, hogy csakis azért kreálták ezt, hogy éppen őket félrevezessék vagy elvakítsák vele...). A *nyelvi policy* ezért az elbeszélő, narratív tudások területén honos, de épp azért, mert onnan bármikor elröppenhet a magasabb értelmezési régiókba, hatékony befolyást gyakorolhat a társadalmi értelmezésmódok bizonyos tartományára, esetleg szemben más tartományokkal. (Nem szükséges itt széleskörű szakirodalmat felvonultatni, elegendő, ha utalok például Michel Foucault közlésteoretikai munkásságának lényeges felismeréseire vagy Mary Douglas „rejtett jelentéseire”. Részleteket lásd még A.Gergely 2002). Még rejtélyesebb és politikai szemantika vagy diszkurzív politikák szempontjából még izgalmasabb kérdés a nyelvi policy és a hazugság problematikája, avagy a titok és a titokfejtések hermeneutikai világa (lásd ehhez V.Király István filozófiai-szociológiai háttérre vonatkozó oknyomozását és kontrasztként a hazugság mint politikai beszédmód köznapiságát az Antall-kormány elleni felzúdulás vádjaként

– „Hazudott a kormány!” – a taxis blokádnál idején, valamint azt a kérdéskört is, amelyben az igazság-igény, a hitelesség, a politikai máskéntgondolkodás és a határdefiníciók teóriái rajzolnak ki árnyalt teret, szemben a közfelfogás vagy közgondolkodás olyan sommás ítéleteivel, mint a Gyurcsány-féle öszödi beszédről formált ellenzéki vélemények).

Mindezen kérdések megjelenésmódja, vagyis az, hogy a hazugság mint határdeterminációs policy valamiféle kétpólusú, osztott társadalomra redukálja a teljes érdekkört: hitelesre és őszintétlenre, titokfejtőre és titkosítóra. Mindvégig tisztázatlan marad e policy tartalmain belül, hogy a hitelességet, a „valós elbeszélést” ki szavatolja, s miként válik lehetetlenné, hogy az „elbeszél” nyelvhasználat mint stratégiai megtévesztés érvényesüljön a társadalomban. Véleményünk szerint éppen az tekinthető hamis tudati eszköznek, félvezetési stratégiának, hogy a „hitelességet” bárki is szavatolhatja – hiszen ez nem elvont kategória csupán, hanem tesztelhető, mérlegelhető, kontextusai szerint értelmezhető jelenség. Aki biztosítani igéri a hitelességet, alighanem maga lép elő a legfőbb megtévesztőként. Ez persze nem jelenti azt, hogy valóság- vagy igazság-igény ne lenne a társadalomban és a közbeszédben, vagy ne lenne legfőbb hivatkozási alapja a hatalmi nyilvánosságpolitikának. De érdemes tudni, hogy az igazság-igény vagy a hitelesség mindig relációfüggő, mindig az „igaz” dimenzióitól és az igazság-kimondás kontextusaitól függ első körben is, továbbá nem okvetlenül csak ez a mérhetőség alapja, hanem más kiterjedései, dimenziói is latba kerülnek, így például a háttérükben húzódó előképek, víziók, konspirációk, koncepciók, preskriptív narratívák is.

Másként megfogalmazva: az „el”beszélés, a mellesbeszélés mindig egy permanens jelentés-tér és értelmezési folyamat része, mindig kontextusaiban érvényes csupán. De ezen belül is az „elpolitika”, amely nem tart igényt önmaga politikai legitimizálására, mind a kontextusokban, mind a premissákban és a közléshatékonyság teljes mezőjében mint az igaz/hamis dichotómia megjelenítői kapnak szerepet. Ekképpen – ha mikrokapcsolati vagy interperszonális miliőben ezt nem is szoktuk kiemelni – *hazudni politikai dolog*. Hétköznapi értelemben is, tudományos mérlegelés szempontjából is – érdekérvényesítési testcsel...! A politikai mezőben a helyzetbe hozás, késztetés, kényszerítés a legitenzívebb hatások egysége – épp ezért: igazság sincs valójában, csupán fiktív tételzésre épülő, konvencióra utaló

gesztusok, tettek, normák, értékek, érdekérvényesítések vannak. Mindig a szomszéd a bumburnyák, mindig a szomszéd nép a „barbár” vagy a „primitív” (lásd Koselleck bevezető tanulmányát, 1997), mindig ő az, aki hazudik, szemben velünk, aki épp ezért vagy épp ez ellenében mindig „igazat mondunk”. Az „igazmondás” mint policy ugyanakkor aligha más, mint árnyaltabb „el”beszélés, olykor alig több, mint valamiféle vélemény, de máskor szinte már cselekedet is, kísérelő tényezőivel együtt pedig egyszerűen társadalmi ténynek tűnik.

Zárszóként, e vita-felvezető felfogás mintegy „fogalataként” hadd fogalmazzuk meg: lehetséges, hogy itt pusztán egy nyelvi cselről van szó, nem többről. Mi lenne ugyanis a különbség *ez elbeszélés* és az „el”beszélés között...? Mindkettő narratív tünemény, éppúgy mint a titok, s mindegyik esetében kérdés lehet: az alig-meghatározhatóság elemi tartozéka, része-e a megértés folyamatának, vagy pedig eredménye az árnyalt elbeszélésmódoknak? Csupán emlékeztetőül: a nyelvpolitika 19. századi szótárában az értés, a megértés, az elértés végül is sosem volt féreértésként értelmezhető, hanem mindig is az információ-átvétel egysége volt. Éppen úgy, miként a politikai cselekvések, tevékenységek, titokformálások és titokfejtések világában, vagy az interperszonális kapcsolatok kutatásában, az „elpolitika” is a politika egyik megújult, dinamikus jelensége volt és maradt.

Összefoglalás

Két alaptételünk van ehhez a narratív politizálást fölidező íráshoz. Az első szerint *maga a politikai beszéd is a titok megosztásának és leplezésének módja*, vagyis maga a folytonossá tett titok, amely „el”beszél a társadalom fölött, elirányítja a figyelmet, eltereli az érdeklődést a közpolitika történései és várható eseményei felől egy másik szférába, ahol kevesebb a kontroll, kisebb a beleszólás veszélye – vagy adott esetben épp ellenkezőleg: annyira nyíltan megy minden, hogy átbeszélni is mintegy csak azt lehet, ami már érdektelen, szétbeszélhető, s nyomában nem történhet semmiféle változás, amelyre a beszéd elvileg hatna... Másik alaptételünk az, hogy a politikai mezőben a *titok* nemcsak a kibeszélés, a félrebeszélés és rábeszélés olyasfajta tartománya, amelynek kezeléséhez a társadalom és a hatalom szinte egyenmően közös eljárás módja éppen az „elpolitika”, azaz olyan politikátlan vagy politikamentes diskurzus,

amely nem zavar bele az állam gépezetébe, mégis jelen abban is, amiből a *politika* éppenséggel hiányozni próbálna... Könnyűszerrel elképzelhető olyan depolitizált, politikától megfosztott cselekvés- vagy gondolkodásmód, amelynek pártolói szándékosan kerülnek a kommunikatív formákat, s mentesíthetőnek, elvonatkoztatathatóknak vélnék bárminő társadalmi cselekvést „a” politikától (v.ö. a közfelfogásban lapuló illetén vélekedést: „minden politika”). Ehhez az attitűdhöz kétségtelenül szükség van a politikai mint jelenség olyasfajta meghatározására, amely magát nempolitikainak, vagyis mondjuk valásinak, gazdaságának, kulturálisnak vagy joginak, pártatlannak vagy hagyományköttötnak állítja be, és önnön létét erre a *különbségtételre* építi a rendszeren belül, vagy az azon kívülről behatoló nyomások függvényében. Ez egyúttal megkönnyíti a jelzős szerkezet használatát („a” politikai), továbbá egy minőség tartalommal megtöltését annak révén, hogy ez a beszédben pusztán rámutató, jelzős szerkezetű, de nem minősítő tartalmú lesz. Mégpedig főként a hatalmi-uralkodó és állami szférában, tehát ott, ahol a *politikai* minősítése voltaképpen fölösleges is, hiszen minden döntés, minden kérdés, minden gesztus, szimbólum, esemény alapvetően politikai vonzatú... A politikainak mint jelentéssel jellemezhető *lehetősége* nem kizárható a mindennapos politikai csatározások világából sem, ugyanakkor nem tudja elkerülni, hogy *nempolitikai minőségét* alkalmasint mégiscsak politikaiavá változtassák a narratív körülmények, politikaiavá avassák a szereplők, akár egyének, akár tömegek, akár hivatásosak, akár naivan politizálók azok.

Abstract

The general interest of the political power is called upon to defend is a general interest not only in appearance, but totalitarian rule of the secret speaking. Basic ideas of that analyse is the latent system of the political communication: the standards of the legitim speaking in forming of public opinion, in political socialization, even influenced (indirectly but sometimes directly too) by the latent function of monolithic (or authoritarian) political power in the political language, first of all the symbolisation of mental interest of the political elite by the idea of community values. The instrumental character of every political power in civil society, transmitted by these relations and problems is the main purpose of the symbolical analyses, had dif-

ficult consequences for the critical theory of value systems in during the last half century. The secret speaking system, were determined finally by these secretly of value systems, help to indirect ideas and non-ideological actions, which wants to maintain the existing form of political power, aspects of the meaning its own secretive capacity, will suppress every movement that protests against this power. At second these of the analyse is that topic, inner value system formed to the social structure by the secret external relations, discursive or converged, and tendentiously (as a „target-country”) by the politically speaking secrecy system. So the political and ideological terror of the state not only a structural component against the autonom society, as we can see in Hungary or in Romania in the ‘50s-’60s, but a specific type of transmission process in the direct political communication and the secret verbal narratives.

Bibliográfia

- Biró A. Zoltán 1995
Nagy és kis történetek.
In Túros Endre szerk. Változásban? Elemzések a romániai magyar társadalomról.
Pro-Print, Csíkszereda.
- Biró A. Zoltán 1996
A megmutatkozás kényszere és módszertana.
In: Gagy József (szerk.): Egy-más mellett élés...
Helyzet Könyvek. Pro-Print, Csíkszereda,
247-283.
- Biró A. Zoltán 1998
Stratégiák vagy kényszerpályák?
KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások
Központja
Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- Bourdieu, Pierre 1965
Un art moyen. Essai sur les usages sociaux de la photographie.
Minuit, Paris.
- Bourdieu, Pierre 2001
Előadások a televízióról.
Osiris, Budapest.

- Bugovics Zoltán 2004
A torz(itó)szülött. Médiakritikai megközelítés.
Gondolat Kiadó, Budapest.
- Császi Lajos 1999
A média és az erőszak.
Replika, 35:21-43.
- Douglas, Mary 2003
Rejtett jelentések. Antropológiai tanulmányok.
Osiris, Budapest.
- Eriksen, Thomas Hylland 2006
Kis helyek – nagy témák. Bevezetés a szociálanropológiába.
Gondolat, Budapest.
- Foucault, Michel 1966
Les mots et les choses.
Une archéologie des sciences humaines.
Gallimard, Paris.
(Magyarul: A szavak és a dolgok.
Osiris, Budapest, 2000).
- Frétygné, Cédric 1999
Sociologie de l'exclusion.
L'Harmattan, Paris.
- Geertz, Clifford 2001
Sűrű leírás: út a kultúra értelmező elméletéhez.
In Az értelmezés hatalma.
Budapest: Osiris, 194-226.
- A.Gergely András 2002
Filmbeszéd és antropológiai szövegértés.
In Dialéktus fesztivál. Filmkatalógus és vizuális antropológiai írások. Szerk. Füredi Zoltán – Gergely István – Komlósi Orsolya.
Budapest, 127-143.
- Hartai László 1999
A mozgóképi szövegekörnyezet, mint a képernyős erőszak démona.
Educatio, 4:788-801.
- Koselleck, Reinhart 1997
Az aszimmetrikus ellenfogalmak történeti-politikai szemantikája.
Jószöveg Műhely Kiadó, Budapest.
- Lányi Gusztáv 2001
Lélek(tan) és politika. Bevezetés a politikai pszichológiába. Jószöveg Műhely Kiadó, Budapest.
- Maquet, Jacques 2004
Az esztétikai tapasztalat – A vizuális művészetek antropológus szemmel.
Antropos könyvek,
Csokonai Kiadó, Debrecen – ME BTK KVAT,
Debrecen-Miskolc.
- Niedermüller Péter 1994
Népraajz, kulturális antropológia, kultúrakutatás.
Replika, 15-16:217-234.
- Niedermüller Péter
Paradigmák és esélyek avagy a kulturális antropológia lehetőségei Kelet-Európában.
Replika 13, <http://www.replika.hu/13/13-08.pdf>
- Szabó Márton 1998
Diszkurzív térben.
Scientia Humana, Budapest.
- Szabó Márton szerk. 2000
Beszélő politika. A diszkurzív politikatudomány teoretikus környezete.
Jószöveg Műhely Kiadó, Budapest.
- V.Király István 1996
Határ – Hallgatás – Titok. Komp-press, Korunk,
Kolozsvár, 89-116, 117-166, 197-293.
- Virilio, Paul – Lotringer, Sylvère 1993
Tiszta háború.
Balassi – BAE Tartóshullám, Budapest.
- Virilio, Paul 1998
A harmadik intervallum.
Café Babel, 3 (Erő), 77-83.
- Virilio, Paul 2003
Háború és televízió.
Magus Design, Budapest.

